КРЪГЛА МАСА С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

ТЪРГОВИЯТА – НАУЧНО ЗНАНИЕ И БИЗНЕС РЕАЛНОСТ

Сборник с доклади

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ" СВИЩОВ

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков
гл. ас. д-р Зоя Иванова
гл. ас. д-р Иван Маринов
докт. Никола Илчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Доц. д-р Светослав Илийчовски

Членове:
проф. д-р Анета Денева
проф. д-р Теодора Димитрова
проф. д-р Атанас Атанасов
доц. д-р Теодора Филипова
доц. д-р Петранка Мидова
доц. д-р Симеонка Петрова
доц. д-р Венцислав Перков

ISBN 978-954-23-2005-0

СЪДЪРЖАНИЕ

Катедра „Търговски бизнес“: 30 години обучение, академична мисия и проекции на бъдещето
Доц. д-р Теодора Филипова 5

Пленарни доклади

Новата „реалност“ в търговския бизнес
Проф. д-р Данчо Данчев 32

Омниканалното асортиментно планиране и потребителското поведение
Доц. д-р Симеонка Петрова 42

Някои моменти от развитието на корпоративната социална отговорност
Доц. д-р Иванка Николова 52

Тематично направление: Предприемачество и мениджмънт на ресурсите в търговията

Перспективы производства безопасных продуктов питания в условиях организационно-экономической модернизации предприятий пищевой промышленности Украины
Проф. Наталья Валинкевич, д.э.н. 60

Бранд мениджмънт на търговците на дребно
Доц. д-р Виолета Гълъбова 66

Търговски мениджмънт и аспекти на личността
Доц. д-р Явор Янкулов..... 73

Проблемы и перспективы развития коммерческой деятельности торговых предприятий в Украине
Доц. Ангелина Сотник, к.э.н. 81

Офшорните зони като алтернатива за алокация на капитала
Доц. д-р Донка Желязкова 87
Доц. д-р Михал Стоянов

Текстилната индустрия в България – състояние и перспективи
Доц. д-р Сергей Найденов 93
Докторант Калин Киряков

Дефиниране целите на сектор пчеларство от област Русе
Доц. д-р Любомир Любенов..... 99

Антикризисното управление в процеса на глобалната промяна
Доц. д-р Ирена Емилова 107

Иновации и иновационен процес в търговския бизнес
Доц. д-р Анатолий Асенов 112

Елементи и същност на организацията и организации от публичния сектор
Доц. д-р Христо Сирашки 120

HRM системите в търговските предприятия – ключът за успешно управление
Гл. ас. д-р Зоя Иванова..... 128

Глобален недостиг в търговията с графични карти – фактори и тенденции
Гл. ас. д-р Иван Маринов..... 136

Управленски аспекти на търговията в новата дигитална реалност
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова..... 144

Въздействие от употребата на пестициди в селското стопанство
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева 152

Култура и мениджмънт на ресурсите при търговията с луксозни стоки
Гл. ас. д-р Иво Велинов 159

Предизвикателства пред виртуалното управление на търговския екип
Ас. д-р Надежда Стефанова..... 168

Основные направления развития перспективы „клиенты“ для потребностей стоимостно-ориентированного управления клиентским капиталом
Татьяна Завалий..... 176

Модели на ситуационно лидерство
Синан Пехливанов..... 181

Тематично направление: Иновации и дигитализация в търговията

Cooperation of Business and Science in the Frames of Technology Parks: Cases of Cee Countries
Prof., DSc. Ihor Lishchynskyy 186
Prof., DSc. Mariia Lyzun

Substantiation of Prospects for Trade Development in the Post-Pandemic Period
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 195
PhD in Economics, Victoria Odnolko

Start-up проекты в ритейле
Доц. Светлана Бирюченко, к.э.н. 202

Иновации и дигитализация в сектора на търговията
Доц. д-р Искра Пантелеева..... 206

Роля и влияние на изкуствения интелект върху търговията на дребно
Доц. д-р Надежда Димова 214

Завладени от интернет-на-нещата
Доц. д-р Михал Стоянов 220
Гл. ас. д-р Десислава Гроздева

Форми на проявление на дигитализацията на електроенергетиката – икономически аспекти
Доц. д-р Цветелина Ганкова - Иванова 229

Дигитални решения за реализация на земеделска продукция
Доц. д-р Марина Николова 237

„Системните молове“ и дигиталната революция
Доц. д-р Цветнен Цветков 247

Сравнителен анализ на електронната търговия в Европейския съюз
Доц. д-р Маргарита Шопова 251
Гл. ас. д-р Евгени Овчинников

За продоволствието и продоволствената сигурност – от научното знание до бизнес реалността
Доц. д-р Виолета Блажева 259

Изследване на потенциала за развитие на иновативни форми туризъм в България
Доц. д-р Любка Илиева 265
Сиана Спасова

Управление на складовете – процеси, предизвикателства, практики
Гл. ас. д-р Марияна Кътева 272

Марковата активност – индикатор за иновации
Гл. ас. д-р Венцислава Николова-Минкова 279

Пост-кризисното състояние и проблеми на хотелиерския бизнес в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 287

Блокчейн в агробизнеса
Гл. ас. д-р Радка Ненова 293

Дигитални решения в туристическия бизнес
Гл. ас д-р Павлин Павлов 301

Тематично направление:
Моделиране и инвестиционни проекти в търговията

Проектный подход как инструмент реализации политики управлении торгово-обменными операциями
Доц. Мария Плотникова, к.э.н. 306
Доц. Оксана Присяжнюк, к.э.н.

Различни възможности за прогнозиране и планиране на застрахователната дейност
Проф. д-р Росен Тодоров 310

Възможности за определяне на ликвидационната стойност
Доц. д-р Светослав Илийчовски 319

Въздействие на преките чуждестранни инвестиции върху вземанията по лизингови договори – нов бизнес в търговията
Доц. д-р Венцислав Перков 327

Преките чуждестранни инвестиции в икономическите сектори на страната
Доц. д-р Добрин Ганчев 335
Доц. дмн Милена Рачева

Организиране на мърчандайзинговите стокови запаси посредством Economic Order Quantity Model – EOQ
Хон. ас. д-р Светла Атанасова 342

A Model for Internet Payment Systems: Qualitative Risk Assessment
PhD Student Valeriu Cernei 351

Производство и търговия с етерични масла – традиция, бъдеще и здраве
Мая Алексиева 358

Тематично направление: Пазарни проучвания и конкурентоспособност в търговията

Increasing the Competitiveness of Ukrainian and Bulgarian Food Industry Enterprises
Doctor of Economic Sciences, Professor, Maryna Baldzhy 367
Graduate student, Aleksandra Nosachenko

The Trade Sector's Response to the Crisis Caused by the Covid 19 Pandemic
Professor Sreten Ćuzović, PhD 375
Associate Professor Svetlana Sokolov Mladenović, PhD
Đorđe Ćuzović, PhD

Конвергенция между омниканалния ритейлинг, маркетинг и логистика
Доц. д-р Виолета Димитрова 385

Състояние и тенденции на пазара на месо в България
Доц. д-р Петранка Мидова 393

Тенденции в заявителската активност и регистрирането на марки със закрила в България за периода от март 2019 г. до март 2021 г.
Гл. ас. д-р Мариела Димитрова 400

Фрагменти от търговията с хранителни добавки и Covid-19
Гл. ас. д-р Борислав Атанасов 407

Приложение на комуникационни инструменти в хипермаркети „Зора“
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева 413

Регионални аспекти и проблеми на търговията със селскостопанска продукция
д-р Валери Велковски 422

Инвестиционна активност и търговски възможности пред общините от поречието на река Дунав
Гл. ас. д-р Милен Динков 432

Анализ на улова на калкан (Psetta Maxima) в Черно море
Гл. ас. д-р Георги Русенов 439
Доц. д-р Ангелина Иванова
Гл. ас. д-р Мария Янкова
Ас. д-р Василка Кръстева

Здравният туризъм – елемент на продуктовия портфейл на дестинация България
Д-р Кристина Георгиева 443

Проблеми и възможности пред развитието на интермодалния транспорт в България
Докторант Елена Вълчева..... 451

Ценообразуването като конкурентно предимство
Докторант Илияна Дикова..... 459

Дали бъдещето е тук с иновативните 5G технологии в търговията с услуги?
Милан Чернев 466

Футуристичните доставки като конкурентно предимство на WALMART
Милчо Милчев..... 474

Социално-икономическото присъствие на „Загорка“ ад на пазара
Деница Стоянова 480

Тематично направление: Ефективност и социална отговорност в търговията

Съвременни тенденции и предизвикателства в развитието на кооперативната търговия в България
Доц. д-р Бисер Петков..... 489

Кратки бележки по историята за началото на застраховането в България
Проф. д-р Росен Тодоров..... 496

Sustainability Logistics Infrastructure: Conceptual Considerations and Possible Application
Docent, Candidate of Economic Sciences, Alexander Tanichev..... 501

Съвременни аспекти на търговията с пощенски услуги в България
Доц. д-р Теодора Филипова 512

Съвременните потребители, потребителският активизъм и гражданското общество
Гл. ас. д-р Виолета Петева 520

Сдруженията за защита на потребителите – взаимодействия и ползи
Гл. ас. д-р Миглена Душкова 528

Оценка на рентабилността в търговията
Гл. ас. д-р Николинка Игнатова 536

Организационно развитие чрез социално-отговорно поведение
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева 544

Липсата на контрол – предпоставка за фалит на търговска верига (по примера на „Пикадили“ ЕАД)
Д-р Цветан Димов 549

Възможности за оценяване ефективността на дистрибуционните канали
Докторант Велизар Йорданов 557

Тематично направление: Стопанска отчетност и финансиране в търговията

Направления формирования учетного обеспечения системы управления земельными ресурсами
Проф. Татьяна Остапчук, д.э.н. 565

Проблеми при счетоводното отчитане на ДДС при продажбата на стоки в условията на Covid 19
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 570

Изследване влиянието от прилагането на МСФО 15 приходи от договори с клиенти върху дейността на търговските предприятия
Доц. д-р Иван Андреев 576

Структура на продажбите на дребно – състояние и тенденции
Доц. д-р Красимира Славева 582

Изисквания към документирането на търговските сделки
Доц. д-р Славена Стоянова 589

Приложни аспекти на финансовия контрол при стопанската отчетност
Гл. ас. д-р Надежда Цветкова 597

ИНОВАЦИИ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ В СЕКТОРА НА ТЪРГОВИЯТА

Доц. д-р Искра Пантелеева
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: *В доклада са представени фундаментални постановки, фактически данни и значими проблеми, свързани с въвеждането на иновации при трансформиране–то на икономиките и сектора на търговията за работа в дигитална среда. На тази основа са формулирани някои обобщения и препоръки относно реализирането на ползи от функционирането на сектора в условията на цифровизация.*

Ключови думи: *иновации, ИТ, търговия, дигитализация.*
JEL: *F1, F4, L81, L86, N7, O15, O2, O3*

INNOVATION AND DIGITALIZATION IN THE TRADE SECTOR

Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Abstract: *The report presents fundamental statements, factual data and significant problems related to the introduction of innovations in the transformation of economies and the trade sector for work in the digital environment. On this basis, some summaries and recommendations have been formulated regarding the realization of benefits from the functioning of the sector in the conditions of digitalization.*

Key words: *innovation, IT, trade, digitalization.*
JEL: *F1, F4, L81, L86, N7, O15, O2, O3*

През последните години оперирането с ресурси и пазарното взаимодействие между основните икономически играчи силно промениха начина на правене на бизнес. Интензивните процеси на развитие на науката, силната конкуренция по цялата верига на стойността и натискът от страна на клиентите оказаха въздействие върху скоростта на иновационните промени в сектора на търговията. Пандемичните процеси, породени от COVID-19 създадоха затруднения не само при осъществяването на традиционния модел за търговия и извършването на търговски операции, но блокираха редица дейности за продължителни периоди от време, което силно влоши икономическите показатели на стопанските субекти и намали покупателната способност на голяма част от населението. Настъпиха преструктурирания и глобални процеси на сливания, поглъщания и фалиране на редица търговци. Същевременно, възможностите на IT индустрията нараснаха,

предоставяйки на бизнеса и населението нови инструменти за усъвършенстване на дейността на търговците, за улесняване комуникацията и покупко/продажбите. В подобна среда въпросът за иновационните намерения, въвеждането на новости в бизнеса, повишаването на IT и чисто дигиталните умения на всички по веригата, необходимостта от интензивни процеси на дигитализация на бизнес решенията и бизнес моделите като цяло излиза на преден план и задава дневния ред на икономическите системи, включително и на сектора за търговия. В контекста на горепосоченото, целта на настоящия доклад е да се представят в синтезиран вид основните иновационни параметри, към които се насочва бизнесът и възможностите, които достиженията в областта на информационните технологии предоставят за иновационното развитие на търговията, особено в посока – дигитализация.

* * *

Пазарната конкуренция, динамичното отраслово преструктуриране и тежката криза, породена от COVID-19, оказаха и продължават да оказват съществено влияние върху състоянието икономиките и темповете на иновационното им развитие. Макар и кратък, периодът на функциониране на националните стопанства в условията на COVID-19 предостави богата фактология от емпирични данни, провокира своевременна реакция и бързи стъпки за противодействие спрямо предизвикателствата, породени от промените в науката, бизнеса и пандемичната среда.

Пандемията от COVID-19 доведе до спад в световната икономика, забавяне на глобалния икономически растеж, намаляване на инвестициите в научноизследователската и развойна дейност, ограничаване използването на рисковия капитал и интелектуалната собственост, особено през 2020 г. Въпреки това, иновациите запазват своя потенциал да са ключов фактор за поддържане на конкурентоспособността и за развитие на икономиките, а COVID-19 – изиграе ролята на катализатор за въвеждането на иновации в търговията. Статистическите данни пред последните няколко години показват, че използването на венчърния капитал и иновациите са с променени посока и сфера на приложение – към инвестиции в здравеопазване, дистанционно образование, големи данни, електронна търговия и роботизация. (Ershova, Obukhova, & Belyaeva, 2020, 32). Необходимо е да се подчертае, че разгръщането на този потенциал и интензивната инвестиционна активност може да се реализират единствено с държавна подкрепа, особено при конструирането на модели на взаимодействие и последващи инвестиции на частния сектор в иновации, правната им регламентация и предоставянето на стимули.

Редица съществени иновационни изменения, резултат от иновациите в IT сектора, доведоха до създаването на нова среда за правене на бизнес – дигитална среда. От една страна, тя силно затруднява неподготвените, без стратегически фокус, и същевременно, на склонните да поемат рискове

предоставя огромни възможности за развитие и за реализиране на печалби, немислими през предходни периоди. Понастоящем устойчивото икономическо развитие без ефективно прилагане на цифрови решения в бизнеса е невъзможно. Тези решения задължително следва да бъдат фокусирани и върху инвестирането в иновационни дейности, притежаващи силата да преобразуват икономическите системи и да предизвикват структурни промени в различни сектори на националните стопанства. Цифровизацията води до значителни трансформации в базата на всички видови производства, сферата на търговията, сектора на услугите и т.н. и променя традиционните представи за прилагането на икономическите закони, за икономическото и по-конкретно – пазарното поведение, за моделите и механизмите на функциониране на образователните и научните системи и др. На тази основа, в съвременните условия цифровата трансформация все повече се дефинира като ключов приоритет, съдействащ за оперативно внедряване и комерсиализиране на иновации и за реализиране на свръхпечалби за активните участници на пазара на високи технологии. (Chirkunova, March 2020, p. 101-102) Дигитализацията улеснява връзките и позволява взаимодействия, които в предходен момент не биха били възможни (Gutbrod, May 2020, p. 16).

Дигиталната трансформация на икономиките има двояк характер. От една страна, тя генерира потенциални рискове под формата на качествени промени в обществото, в структурата на производството и икономиката като цяло, изисквайки икономическите субекти да предприемат ефективни мерки за намаляване на разходите; от друга страна, въз основа на стратегически иновационни възможности, резултат от цифровизацията на дейности и процеси, се създава механизъм за минимизиране на тези рискове. Двойствеността на процеса на дигитализация на икономическите сектори намира израз в създаването на качествено нова работна сила и изместването на заден план лицата с традиционни умения и професии. Това диалектическо противоречие може да бъде преодоляно чрез създаването на социално-икономически условия, основани на новите циклични бизнес модели и въвеждането на нов тип отношения с клиентите и между самите икономически субекти. (Ershova, Obukhova, & Belyaeva, 2020, pp. 29-30).

Споразумението за информационни технологии на Световната търговска организация (СТО) (Information Technology Agreement – ITA), първоначално подписано през 1996 г., е един от инструментите за генерирането на растежа, който цифровата икономика бележи през последните две десетилетия. Първоначалният списък от 29 страни нарасна до 82 и достигна ефективно обхващане на държави, реализиращи 97% от световната търговия с продукти на информационните технологии. Постепенно обхватът на ITA се разшири до широк спектър от високотехнологични стоки, включително компютри, телекомуникационен хардуер, полупроводници, софтуер, научни инструменти и високотехнологично оборудване за производство и тестване, части и компоненти за всички тези продукти, допълване пакета от

бизнес решения с търговски услуги и ефективна комуникация в дигитална среда. (Huawei, January 2021, p. 31)

Независимо че за около 93% от световното население се предоставя възможност за ползване на 3G връзка, достъпът до интернет на практика обхваща малко повече от половината от това население, включително по отношение на развиващите се страни, специфични групи от населението (например жени и младежи), специфични групи играчи в националните стопанства и отделни икономически субекти, като МСП. Все още липсват единни политики и търговски правила в областта на ИКТ относно цена на свързаност, усилия за преодоляване на цифровото разделение и др. Споразумението между САЩ и Мексико-Канада предоставя интересен поглед върху изискванията на американския бизнес сектор и идентифицираните ключови проблеми, свързани с достъпа до пазара и свободата на действие, което на свой ред се предполага, че ще доведе до напрежение при преговорите на СТО за електронната търговия. Възникват редица въпроси относно: възможностите за утвърждаване на меморандума на СТО за митата върху електронните предавания на световно ниво; доколко може да се договори свободен поток от данни и доколко приемливи са определени изключения; каква регламентация ще се приеме, особено конкретни принципни забрани, относно принудителното локализиране на данни; как ще се уреди договорно задължителното разкриване на изходния код, в какъв обхват и с какви изключения. ИКТ политиките, по-специално търговските правила, могат да повлияят върху цената на свързаността и да допринесат за преодоляване на цифровото разделение. Разработването на такива правила изисква всеобхватен диалог между телекомуникационни експерти, търговски преговарящи, частния сектор и гражданското общество, наред с други. (Huawei. January 2021, p. 30).

Тъй като иновациите играят централна роля за стимулиране на рентабилността, от съществено значение е правителствата, в стремежа си да ограничат някои негативни и непредвидени последици от използването на информационните технологии, да се въздържат от мерки с ограничаващ ефект върху иновациите и здравословната конкуренция. Налице са все по-често срещани регулаторни ограничения като: ограничения при прехвърлянето на данни извън определени юрисдикции, задължения за съхраняване и/или обработване на данни в рамките на територията на произход, които повишават разходите на доставчиците на услуги и цялата верига на стойност в облака, задължения за предоставяне на правителствени агенции на достъп до изходния код като условие за достъп до пазара. Достатъчната закрила на правата на интелектуална собственост в много страни и региони е недостатъчна, което допълнително ще създаде проблеми в бъдеще, особено при настъпване момента за масово използване на 5G, AI, блокчейн или 3D печатането. (Huawei, January 2021, p. 24)

Друг съществен проблем е регламентацията на защитата на личните данни в сектора за електронна търговия и извършването на сигурни бизнес сделки в дигитална среда. Доколко е налице потенциал за нейното еднозначно третиране и регламентиране и какъв риск от заобикаляне и неспазване на утвърдените разпоредби на закона подлежат на последващо третиране – това зависи от последователната и съгласувана политика на много институционални образования на национално и международно ниво.

Въпреки че разпоредбите за личните данни се различават значително между страните, все пак е възможно да се идентифицират три основни подхода: модел, базиран на отворените трансфери и обработка на данни; модел с условно прехвърляне и обработка и модел, който се базира на ограничени трансфери и обработка. Основно около тези три модела на данни се съсредоточава голяма част от държавите, когато се определят националните правила за трансграничен трансфер и вътрешна обработка на личните данни. (Ferracane, & van der Marel, March 2021) Като цяло, следва да се обърне внимание и да се положат усилия за прилагането и спазването на няколкото основни принципа, които правителствата трябва да използват в подкрепа на цялото регулиране на цифровизацията: недискриминация относно общото третиране на въпроса и спрямо потенциалните ефекти за местните субекти и чуждестранните фирми; минимални ограничения за търговия; равни условия за всички играчи, независимо от страната им на произход или страната на произход на техните продукти или услуги; технологична неутралност, която да съдейства за актуалност на регулациите и за избягването на различни изкривяващи въздействия, тъй като новите технологии и бизнес модели възникват по-бързо, отколкото регулаторните подходи към тях могат да се адаптират. (Huawei, January 2021, p. 24)

Преодоляването на иновационните проблеми в сферата на търговията в контекста на цифровата трансформация (използването на цифрови решения, технологии, продукти, мрежово взаимодействие и др.) ще доведе до оптимизиране и автоматизиране на дейностите, което ще създаде нови вериги от процеси и повишаване на ефективността на използването на човешки капитал (Тюкавкин, Курносова, 2019; Чиркунова, 2020, p. 104). Същевременно дигитализацията води до свиване на броя предлагани работни места, изискващи междинна квалификация, и увеличаване на търсенето на висококвалифицирани специалисти с дигитални умения (bcg.com; Чиркунова, 2020, 105). В контекста на дигиталната трансформация на икономиката човешкият капитал е ключов елемент от иновационния процес, независимо от вида и броя на пазарните играчи, независимо от вида на иновационните промени и спецификата на реализираните търговски операции. Човешките ресурси са движещата сила в иновационните системи от различен порядък, тъй като всички трансформации се основават на капитализираните способности, умения и компетенции на висококвалифицирания

персонал. Наличието на дигиталната грамотност и компетентност е задължителна предпоставка за реализирането на ефективно взаимодействие на цифрово ниво чрез Интернет между държавни агенции, дигитални бизнес структури, научни и образователни институции, целево ориентирани към реализирането на многопосочни ползи ефекти – обществени, пазарни и дигитални [Chirkunova, 2019; Chirkunova, 2020, 105].

Перспективите за търговията след COVID-19 са за възстановяване и растеж. Според Statista за 2021 г. се прогнозира ръст от 5,3% на глобалната търговия, което на практика представлява спад от 9,2% спрямо 2020 г. Независимо, че растежът ще бъде по-нисък, отколкото преди пандемията, тези прогнози, заедно с големия пробив във ваксината срещу COVID-19, дават основания за надежда за по-бързо от очакваното възстановяване. (FedEx, 2021, с. 3) През 2021 г. се прогнозира по-висок растеж в Азиатско-тТихоокеанския регион. За Индонезия се очаква да заеме пето място по ръст, а някои икономики в Близкия изток и в региона на Латинска Америка и Карибите са изправени пред по-голяма несигурност и по-трудно възстановяване. (FedEx, 2021, с. 4) (виж фиг. 1)

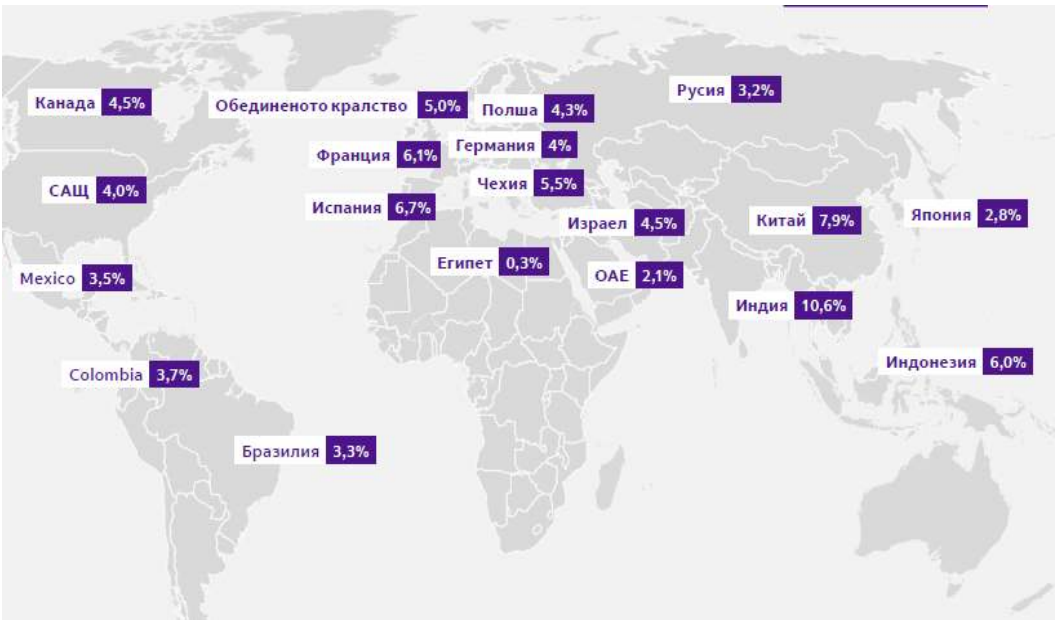

Фигура 1. Топ държави с най-голям прогнозиран растеж Прогноза за 2021 г.

Източник: FedEx, 2021, с. 4.

В подкрепа дигиталната трансформация в сферата на търговията следва да бъде синхронизацията в действията и провеждането на обществени обсъждания и интензивната комуникация между търговските предприятията, академичните среди и съответните регулаторни органи, свързани с оценка на притежаваните дигитални компетенции чрез набор от утвърдени

показатели за измерване на компетентността и готовност за заетост, насочване на обществени ресурси и въвеждане на мерки и процедури за повишаване нивото на пригодност и готовност за заетост; разработване и въвеждане на стандарти за оценка на дигитални умения и пригодност за работа в дигитална среда, включително на система за признаване дигитални умения, компетенции и издаване на лицензи за правомощия, утвърдени в глобален мащаб, включително по придобиване на подобни умения и обвързване с образователни системи и индустрии; стимулиране на бизнеса към инвестиции за и в образование, с цел придобиването на дигитални умения и компетенции на база актуализирани квалификации и акредитации за бъдеща заетост в дигитална среда и др.

* * *

Непрекъснатите промени в средата и в бизнес моделите, използвани в сферата на търговията, са свързани ускореното въвеждане на иновации и интензивна дигитализация не само при администрирането на бизнеса, но и при осъществяването на търговски сделки. Търговците, клиентите, доставчиците, посредниците и подкрепящите институции/организации навлязоха в света на цифровата икономика и оформиха нова конфигурация по всички направления. За постигането на значителни успехи, включително финансова стабилност; за нарастване нивото на удовлетвореност на клиентите, за цялостното оптимизиране на процесите по веригата на стойността, е необходимо постигането на сравнително еднакъв напредък от всички икономически играчи и повишаване на компетенциите им за работа в дигитална среда. Необходими са и съответни промени в нормативната регламентация в посока дигитализация на бизнеса и въвеждането на допълнителни мерки и инициативи, свързани с промените, включително чисто психологически.

Литература

Доклад на FedEx за тенденциите в търговията през 2021 г. Available from: https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eu-europe/campaigns/h1-2020/trends-report/fedex_trade_trends_report_bg-bg.pdf.

Россия 2025: от кадров к талантам. URL: https://www.bcg.com/ru-ru/perspectives/188095 (дата обращения: 25.12.2019).

Тюкавкин, Н.М., Курносова, Е.А. (2019). Теоретические подходы к исследованию категории „инфраструктура обеспечения инновационной деятельности“. *Вопросы инновационной экономики*, 9(4), 1329-1340. DOI: 10.18334/vinec.9.4.41323.

Alekseev, P. (February 2020). Problems for the introduction of digital (internet) trade in the EAEU member states. DOI: 10.33920/vne-04-2002-04. https://panor.ru/articles/problemy-razvitiya-tsifrovoy-torgovli-stran-chlenov-eaes/46458.html.

Chirkunova, E.K. (2020). Topical issues of innovative activity in the digital transformation of economy. Samara University. *Economics and Management*, 11(1), 101-106. (In Russ.) DOI: http://doi.org/10.18287/2542-0461-2020-11-1-101-106.

Chirkunova, E.K., Khmeleva, G.A., Koroleva, E.N. & Kurnikova, M.V. (2019). Regional Digital Maturity: Design and Strategies. Digital Age: Chances, Challenges and Future. ISCDTE 2019. *Lecture Notes in Networks and Systems,* 84, 205-213. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-27015-5_26.

Ferracane, M. & van der Marel, E. (March 2021). Regulating Personal Data: Data Models and Digital Services Trade. World Development Report. World Bank Groupe. *Research Working Paper*, 9596. DOI: 10.1596/1813-9450-9596. Available from: https://www.researchgate.net/publication/351335939_Regulating_Personal_Data_Data_Models_and_Digital_Services_Trade [accessed Sep 12 2021].

Goldberg, S., Grainger, P., Lanza Castelli, S. & Sethi, B. (May 5, 2021). *Education and training: recovering the ground lost during the lockdown. Towards a more sustainable competence model for the future*. G 20: Insight. The World policy forum „Global solutions". https://www.g20-insights.org/policy_briefs/education-and-training-recovering-the-ground-lost-during-the-lockdown-towards-a-more-sustainable-competence-model-for-the-future/.

Gutbrod, M. (May 2020). Digital transformation in economy and law. *Digital Law Journal*. 1(1), 12-23. DOI: 10.38044/DLJ-2020-1-1-12-23.

Putsorn, J., Nontree, S. & Chomsiri, T. (January 2019). JS Digital Assets Trading System, *Joint International Conference on Digital Arts, Media and Technology with ECTI Northern Section Conference on Electrical, Electronics, Computer and Telecommunications Engineering (ECTI DAMT-NCON)*, 13-16, doi: 10.1109/ECTI-NCON.2019.8692301.

ShevchenkoI, L.I., Guliev, A. & Kulakhmetov, T.R. (January 2021). Non-standard Contractual Structures in the Operation of Digital Energy Trading. In book: Economic Systems in the New Era: Stable Systems in an Unstable World, 503-509. DOI: 10.1007/978-3-030-60929-0_64